

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Drabarz
pt. *Zasada równości szans osób z niepełnosprawnością w systemie wdrażania
funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*,
napisanej pod kierunkiem prof. UwB dra hab. Macieja Perkowskiego
na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku**

W związku z powołaniem w dniu 29 listopada 2013 r. przez Radę Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr Anny Drabarz pt. *Zasada równości szans osób z niepełnosprawnością w systemie wdrażania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* (dalej: „rozprawa doktorska”), napisanej pod kierunkiem prof. UwB dra hab. Macieja Perkowskiego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, przedstawiam niniejszym jej ocenę:

1. Wybór tematu rozprawy doktorskiej

Autorka recenzowanej rozprawy doktorskiej uczyniła przedmiotem swych badań zagadnienie bardzo praktyczne. Zgodnie z badaniami przedstawionymi w raporcie MSZ RP z 13 lipca 2013 r., który został sporządzony w związku z dziewiątą rocznicą przystąpienia Polski do UE¹, od 73 do 78 proc. Polaków wyraża zadowolenie z faktu członkostwa Polski w UE. Wpływ na to pozytywne nastawienie Polaków mają niewątpliwie wysokie standardy życia społeczno-gospodarczego, do których Polska zobowiązała się dążyć wraz z przystąpieniem do UE. W ślad za wymogami wprowadzenia tych standardów UE udziela Państwom Członkowskim wsparcia finansowego, którego celem jest wdrożenie polityk gwarantujących poprawę określonych obszarów życia społeczno-gospodarczego. Uruchomienie środków finansowych z funduszy strukturalnych, stanowiących przeszło 35 proc. budżetu UE, umożliwiło wdrożenie nie tylko projektów infrastrukturalnych, ale również takich projektów społecznych, które są skierowane na wyrównywanie szans

¹ *Social and Economic Impact of Poland's Membership of the European Union (1 May 2004 – 1 May 2013). Key conclusions on the 9th anniversary of Poland's EU membership*, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Poland, <http://polskawue.gov.pl>, 13.07.2013, pkt 4, s. 1.

i wspieranie określonych grup społecznych, pozostających – z powodów etnicznych, społecznych, politycznych, wiekowych, historycznych, czy gospodarczych – w znacznie gorszej sytuacji w stosunku do reszty społeczeństwa. Jedną z takich grup, która w sposób szczególny korzysta ze wsparcia pochodzącego ze środków unijnych są osoby niepełnosprawne. Dzięki funduszom UE możliwe było wsparcie osób niepełnosprawnych, chociażby na polskim rynku pracy. Zważywszy, że przeszło 90 proc. osób niepełnosprawnych to osoby bezrobotne, pomoc unijna w postaci środków celowych pozostaje kluczowym elementem ich aktywizacji zawodowej. Wsparcie takie gwarantuje, między innymi, Program Operacyjny Kapitał Ludzki realizowany w Polsce w latach 2007-2013.

Jak wskazuje Doktorantka we wstępie do rozprawy doktorskiej (s. 8) co szósty mieszkaniec UE jest osobą niepełnosprawną, co oznacza, iż grupa ta liczy przeszło 80 milionów mieszkańców UE. W tym kontekście działania UE w obszarze wsparcia osób niepełnosprawnych, między innymi, na unijnym rynku pracy, stanowią szczególny wkład nie tylko w aktywizację zawodową tej grupy społecznej, ale również stanowią element kreowania tolerancyjnego i zintegrowanego wewnętrznie społeczeństwa informacyjnego w granicach UE. Wsparcie osób niepełnosprawnych stanowi, zatem element szerszego programu tworzenia zintegrowanego społeczeństwa europejskiego, w którym żadna grupa społeczna nie pozostaje wykluczona. Z tego punktu widzenia wybór przez Doktorantkę tematu rozprawy doktorskiej jest niezwykle interesujący, albowiem podejmuje zagadnienia ważne i praktyczne dla społeczeństwa nie tylko w Polsce, ale i w całej UE. Jest to istotna problematyka, która zasługuje na poważną analizę naukową. Doktorantka z powodzeniem wychodzi naprzeciw tej potrzebie.

2. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

2.1. Konstrukcja rozprawy

Rozprawa doktorska mgr Anny Drabarz składa się z wprowadzenia, pięciu rozdziałów i zakończenia. W rozdziale pierwszym, pt. „Koncepcje równości w europejskiej kulturze prawnej”, Doktorantka przedstawia teoretyczno-filozoficzne rozważania na temat równości, między innymi poprzez porównanie równości w prawie i równości wobec prawa, jak również równości wobec innych wybranych wartości takich jak wolność, czy sprawiedliwość. Rozdział ten jest zwieńczony podrozdziałem poświęconym pojęciu, które stanowi oś rozważań Doktorantki na kartach całej rozprawy doktorskiej – równości szans osób niepełnosprawnych. Doktorantka wskazuje, że równość szans występuje jedynie wtedy,

gdy równe szanse przyznajemy wszystkim wokół, a nie tylko wybranym grupom społecznym. W rozdziale drugim, pt. „Niepełnosprawność jako cecha chroniona w systemie prawnym Unii Europejskiej”, Doktorantka przeprowadza naukową analizę pojęcia „niepełnosprawność”, zarówno w prawie pierwotnym, jak i w prawie wtórnym UE. Jak wskazuje, w prawie EU brak jest jednej autonomicznej definicji niepełnosprawności. W przedmiotowym rozdziale Doktorantka dokonuje również enumeratywnego wyliczenia i krótkiej analizy wszystkich aktów prawa międzynarodowego, które mogą stanowić źródła praw osób niepełnosprawnych (s. 62-97), tak w zakresie regulacji prawnie wiążących, jak i *soft law*. Treść rozdziału trzeciego, pt. „Zasada równości szans osób z niepełnosprawnością w systemie prawnym Unii Europejskiej”, stanowi naturalną konsekwencję rozważań Autorki zawartych w dwóch poprzednich rozdziałach. Doktorantka omawia w nim zasadę równości szans osób niepełnosprawnych w prawie UE. Rozdział czwarty, pt. „System wdrażania funduszy strukturalnych jako instrument wyrównywania szans osób z niepełnosprawnością” odnosi się do mechanizmów unijnych zmierzających do poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych w UE. Doktorantka opisuje w nim wymiar przedmiotowy, jak i podmiotowy działań podejmowanych przez UE. Rozdział piąty, pt. „Praktyka implementacji zasady równości szans osób z niepełnosprawnością w systemie wdrażania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej – na przykładzie województwa podlaskiego w okresie programowania 2007-2013”, to z kolei udana próba zarysowania przez Doktorantkę mechanizmu wykorzystania środków unijnych na rzecz osób niepełnosprawnych w Województwie Podlaskim w latach 2007-2013.

Powyższą konstrukcję rozprawy doktorskiej należy uznać za prawidłową. Autorka konsekwentnie odzwierciedliła w treści rozprawy jej tytuł – „Zasada równości szans osób z niepełnosprawnością w systemie wdrażania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej”. Swoje rozważania na kartach rozprawy Doktorantka rozpoczyna od zdefiniowania pojęcia równości szans, dookreśla pojęcie „niepełnosprawność”, przedstawia zakres podmiotowy i przedmiotowy zasady równości szans w prawie UE, wreszcie opisuje system wdrażania funduszy strukturalnych dotyczących osób niepełnosprawnych, aż po implementację zasady równości szans za pośrednictwem funduszy strukturalnych na przykładzie Województwa Podlaskiego. W konsekwencji każdemu z elementów składowych tytułu rozprawy doktorskiej poświęcono osobny rozdział, co sprawia, iż wywody Doktorantki zostały przedstawione z zachowaniem przejrzystości i ładu.

Doktorantka kompetentnie omawia zagadnienia ogólne, które mają zastosowanie w odniesieniu do całej UE, w tym Polski. Atutem rozprawy doktorskiej jest jednak skupienie się również przez Autorkę na implementacji zasady równości szans w jednym regionie, tj. Województwie Podlaskim, najbliższym Doktorantce. Poprzez to praca nabiera także wymiaru praktycznego. Nie odnosi się w tym zakresie do wszystkich regionów UE, a zatem tak naprawdę do żadnego z nich. Jest dobrym przykładem, jak można rozprawie doktorskiej o charakterze ogólnym nadać też wymiar konkretny i praktyczny.

Prosta, a zarazem wypełniona treścią, struktura rozprawy doktorskiej odzwierciedla doświadczenie Doktorantki z zakresu wykorzystania funduszy strukturalnych na rzecz osób niepełnosprawnych. Doktorantka zadała sobie dużo trudu w celu przyswojenia szerokiej wiedzy z zakresu pomocy materialnej na rzecz osób niepełnosprawnych, zwłaszcza w kontekście wykorzystania funduszy strukturalnych UE. Naukowa analiza przeprowadzona przez Doktorantkę ma charakter interdyscyplinarny obejmujący takie obszary wiedzy, jak prawo (głównie: prawo UE, prawo międzynarodowe publiczne, prawo ochrony praw człowieka), zarządzanie projektami, socjologia, ekonomia, czy nauki regionalne. Dotychczas zagadnienie dostępu osób niepełnosprawnych do funduszy unijnych analizowano głównie w perspektywie dostępu do rynku pracy. Doktorantka słusznie wychodzi poza ten schemat, dokonując kompleksowej analizy zagadnienia pomocy unijnej na rzecz osób niepełnosprawnych.

W przypadku publikacji tej rozprawy, co *notabene* uważam za wskazane, poddawałbym pod rozwagę Autorki sformułowanie krótkich podsumowań po każdym z jej rozdziałów. Wprowadzenie podsumowań do treści rozprawy umożliwiłoby wyprowadzanie wniosków już na etapie poszczególnych rozdziałów. Niewątpliwie jednak ich brak nie wpływa ujemnie na bardzo dobry odbiór pracy doktorskiej u czytelnika. Jak już wskazano, struktura rozprawy jest bardzo przejrzysta. Jej czytelnik przechodząc do kolejnych rozdziałów i podrozdziałów czyni to z zaciekawieniem, na co niewątpliwie ma wpływ nie tylko jasna struktura rozprawy, ale również ciekawa i praktyczna problematyka opisana na jej kartach oraz zastosowany przez Doktorantkę – klarowny – język.

2.2. Merytoryczna ocena problemu badawczego

Wartość merytoryczną rozprawy doktorskiej mgr Anny Drabarz należy ocenić bardzo wysoko. Podjęte przez Doktorantkę zagadnienie wykorzystania funduszy strukturalnych na rzecz osób niepełnosprawnych cechuje nie tylko walor praktyczny, ale jest niezwykle

doniosłe ze społecznego punktu widzenia. Dotyczy, bowiem ponad 80 milionów mieszkańców UE. Wnioski merytoryczne Doktorantki uwiarygodnia dodatkowo fakt, iż sama jest osobą niepełnosprawną. Fakt ten jest pośrednio odzwierciedlony na kartach rozprawy i stanowi niewątpliwie jej wartość dodaną.

Opisując wykorzystanie funduszy strukturalnych UE na rzecz osób niepełnosprawnych, Doktorantka dochodzi do niezwykle interesujących i trafnych wniosków. Autorka umiejętnie łączy w swoich rozważaniach elementy czysto finansowe i techniczne pomocy strukturalnej UE z ponadczasowymi wartościami i prawami przysługującymi każdemu człowiekowi, bez względu na to, czy jest on osobą niepełnosprawną, czy też – nie. Rozważania Doktorantki cechuje przenikanie się wskaźników ekonomicznych i tych dotyczących efektywności wykorzystania środków unijnych z przestrzeganiem i promowaniem praw człowieka, w tym praw podstawowych, w stosunku do osób niepełnosprawnych. Jak Doktorantka podkreśla we wstępie rozprawy: „W założeniu wszelkie przedsięwzięcia finansowane z tego źródła [funduszy strukturalnych – przyp. K.K.] przenikają wartości wypływające z przyjętych przez UE polityk horyzontalnych” (s. 6). Opisując praktykę wykorzystywania funduszy strukturalnych Autorka odwołuje się nie tyle do określonych danych statystycznych, ale również do określonych wartości i postulatów wyższego rzędu – „wsparcia [osób niepełnosprawnych – przyp. K.K.] zamiast opieki”, „samodzielności i aktywności zamiast wyręczania i pasywności” (s. 10). W celu skutecznego powiązania rozważań nad wykorzystaniem funduszy strukturalnych i tych dotyczących praw człowieka Doktorantka odwołuje się do praktyki działań wielu instytucji, dla których ochrona praw człowieka jest nadrzędnym celem – m.in. Agencji Praw Podstawowych UE, poszczególnych dyrekcji generalnych Komisji Europejskiej, czy Komisarza Praw Człowieka Rady Europy (s. 251). Takie przekrojowe podejście do analizowanego przez Doktorantkę zagadnienia świadczy m.in. o dużej swobodzie, z jaką Autorka porusza się w zakresie opisywanej przez siebie problematyki.

Celem nadrzędnym rozprawy doktorskiej była identyfikacja praw osób niepełnosprawnych w dostępie do funduszy strukturalnych UE i wyciągnięcie odpowiednich wniosków w tym zakresie, a mianowicie ocena skuteczności wykorzystania środków unijnych na przykładzie Województwa Podlaskiego. Dzięki przeprowadzonym badaniom statystyczno-empirycznym Doktorantka mogła dojść, między innymi, do wniosku, iż zasada równości szans nie jest prawidłowo realizowana w procesie wykorzystania środków unijnych na rzecz osób niepełnosprawnych przez tzw. instytucje zarządzające i pośredniczące

z uwagi na zastosowanie przez te instytucje niewiążących prawnie dokumentów, które w niezamierzony sposób i w sprzeczności z prawem UE przyczyniają się do dalszego wykluczania osób niepełnosprawnych z życia społeczno-gospodarczego, stwarzając obszary infrastruktury, dóbr i usług, które nie są w pełni dostępne dla wszystkich (s. 7).

Autorka dokonała w rozprawie prawidłowej oceny przepisów unijnych, rozwiązań instytucjonalnych oraz praktyki w zakresie pomocy osobom niepełnosprawnym, zarówno na poziomie UE, jak również na poziomie poszczególnych Państw Członkowskich UE. Doktorantka kompetentnie opisała również praktykę poszczególnych Państw Członkowskich w zakresie implementacji zasady równości szans. Przykładowo w podrozdziale 3.1.2. („Działania wyrównawcze”) Autorka przytacza nie tylko orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE, ale również orzecznictwo Sądu Kasacyjnego Włoch oraz Trybunału Konstytucyjnego Słowenii. Analogicznie w podrozdziale 3.2.2. („Podmioty krajowe na przykładzie systemu polskiego”) Doktorantka, przed omówieniem roli i funkcji polskich instytucji: Rzecznika Praw Obywatelskich, Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania oraz Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, omawia rozwiązania instytucjonalne wdrożone w innych niż Polska Państwach Członkowskich UE, podając jako przykład brytyjską Komisję ds. Równości i Praw Człowieka, jak również modele przyjęte w państwach skandynawskich. Doktorantka odwołała się również do hiszpańskiego programu operacyjnego ds. walki z dyskryminacją osób niepełnosprawnych (s. 241) oraz mechanizmów monitorowania wdrażania funduszy unijnych z udziałem osób niepełnosprawnych w Grecji, Austrii i Szwecji (s. 242). Takie porównawcze ujęcie problemu badawczego nadaje jeszcze bardziej praktycznego znaczenia rozprawie poprzez kompetentne odniesienie się do rozwiązań przyjętych w poszczególnych Państwach Członkowskich UE.

Niezwykle trafne oraz – z punktu widzenia ostatecznego wyniku – cenne było przeprowadzenie przez Doktorantkę badań statystyczno-empirycznych na poziomie wybranego regionu, czyli tam gdzie jest możliwe szybkie i skuteczne identyfikowanie barier, z jakimi muszą sobie radzić osoby niepełnosprawne. Doktorantka przeprowadziła takie badania z udziałem pracowników administracji Województwa Podlaskiego, a zwłaszcza Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego w Białymstoku, czy Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku. Doktorantka w bardzo umiejętny sposób sprowadziła zagadnienie wyrównywania szans osób niepełnosprawnych z poziomu rozważań czysto teoretycznych do poziomu regionalnego. Bardzo trafnie wykorzystała dane zebrane w formie ankiet i osadziła je w kontekście regionalnych problemów społeczności osób

niepełnosprawnych w Województwie Podlaskim. W tym kontekście nie sposób nie wspomnieć, że rozprawa kończy się bardzo adekwatnym i trafnym cytatem Eleanor Roosevelt, dla której powszechne prawa człowieka były „niedaleko domu – tak blisko, że nie widać tego na żadnej mapie świata. Jest to świat pojedynczego człowieka, okolica, w której mieszka (...)” (s. 251). Doktorantka przedstawiła, zatem zagadnienie pomocy osobom niepełnosprawnym nie tylko w lokalny/regionalny i praktyczny sposób, ale również nadała mu ludzki, prawnoczułowieczy wymiar.

Badania statystyczno-empiryczne w rozprawach doktorskich przygotowywanych na polskich uczelniach w obrębie nauk prawnych, w przeciwieństwie do nauk przyrodniczych, są rzadkością. Jest to niewątpliwie mankament sposobu kształcenia doktorantów w Polsce. Choć badania statystyczno-empiryczne w rozprawach doktorskich z prawa nie są częste, są one nie tylko możliwe do przeprowadzenia, a wręcz wymagane dla poparcia formułowanych przez doktorantów tez badawczych. Dla porównania należy wskazać, iż na najbardziej renomowanych uczelniach na świecie, m.in. w USA, osoby przygotowujące doktoraty lub inne opracowania naukowe, przed rozpoczęciem studiów lub pracy naukowej przechodzą specjalistyczne szkolenia z zakresu prowadzenia badań statystyczno-empirycznych, jak również przetwarzania za pośrednictwem specjalistycznych narzędzi informatycznych danych zebranych w toku takich badań. Na renomowanych uczelniach na świecie kładzie się również nacisk na to by rozprawy doktorskie lub inne dzieła naukowe przygotowane w toku studiów lub pracy naukowo-badawczej mogły mieć praktyczne zastosowanie. Przez takie zastosowanie rozumie się zapewnianie możliwości zaprezentowania takiego dzieła przed przedstawicielami tego organu administracji krajowej, który jest odpowiedzialny za określony aspekt życia gospodarczo-społecznego. Taką praktykę wdrożyła między innymi *Harvard Kennedy School*, umożliwiając swoim studentom prezentowanie ich dorobku przed zainteresowanymi władzami, w tym przed wybranymi agencjami rządu federalnego USA. Z tej perspektywy rozprawa doktorska mgr Anny Drabarz zasługuje wręcz na szczególną pochwałę. Wiedza zgromadzona w rozprawie jest połączeniem teorii z badaniami empirycznymi, stanowi rzetelne źródło wiedzy w zakresie zasady równości szans osób niepełnosprawnych i jej praktycznej implementacji za pośrednictwem funduszy strukturalnych UE. Z metodologicznego punktu widzenia rozprawa ta wyróżnia się bardzo pozytywnie na tle innych rozpraw doktorskich z zakresu prawa z uwagi na sam fakt przeprowadzenia wspomnianych badań. Tym bardziej należy uznać, iż wskazane byłoby

zaprezentowanie ich wyników właściwym organom władzy i administracji Województwa Podlaskiego.

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż Doktorantka wykorzystuje w swojej rozprawie nie tylko wyniki własnych badań statystyczno-empirycznych, ale również szereg innych źródeł zawierających dane statystyczne i opracowane na ich podstawie wnioski, jak na przykład raporty Komisji Europejskiej, Parlamentu Europejskiego, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego i Najwyższej Izby Kontroli. Wykorzystanie tych źródeł podnosi znacząco walor merytoryczny rozprawy.

W „Zakończeniu” rozprawy Doktorantka formułuje szereg ciekawych rekomendacji, które powinny zostać wdrożone w procesie wykorzystywania funduszy unijnych dla wsparcia osób niepełnosprawnych. Niewątpliwie rekomendacje te nie byłyby możliwe do sformułowania bez uprzedniego przeprowadzenia badań statystyczno-empirycznych, o których była mowa wcześniej. Wiele z tych zaleceń ma charakter techniczny i szczegółowy, co niewątpliwie potwierdza wiedzę Doktorantki i jej doświadczenie dotyczące wykorzystywania funduszy unijnych na rzecz osób niepełnosprawnych. Tym bardziej rekomendacje te wzbogacają walor merytoryczny rozprawy.

Chciałbym jednocześnie poddać pod rozagę Doktorantki możliwość rozszerzenia treści tej rozprawy – w przypadku jej publikacji – o wątki dotyczące ewentualnego przyłączenia UE do protokołu fakultatywnego do Konwencji NZ o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169), umożliwiającego składanie do specjalnego Komitetu skarg indywidualnych przez osoby, które uważają, że ich prawa wynikające z Konwencji NZ zostały naruszone. Doktorantka w rozprawie wielokrotnie podkreśla znaczenie przystąpienia UE w dniu 23 grudnia 2010 r. UE do Konwencji NZ, niemniej – przynajmniej na tym etapie – pomija rozważania na temat ewentualnego przystąpienia UE do protokołu fakultatywnego. Jak się wydaje, możliwość wyposażenia jednostek w praktyczny instrument skargowy przyczyniłby się do większej skuteczności egzekwowania praw osób niepełnosprawnych, również w kontekście funduszy strukturalnych UE.

W powyższym kontekście należy podkreślić, iż sama Doktorantka wskazuje w zakończeniu rozprawy, iż istnieje potrzeba stworzenia równych warunków dostępu do otwartego rynku pracy, również dla osób niepełnosprawnych, które to założenia można byłoby realizować przy pomocy dostępnych w Polsce środków Europejskiego Funduszu

Spółecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Fundusze unijne winny stać się dla Państw Członkowskich, w tym Polski, jednymi z podstawowych instrumentów realizacji zobowiązań wynikających z Konwencji NZ o prawach osób niepełnosprawnych. Z kolei, możliwość wnoszenia skarg indywidualnych przeciwko UE mogłaby być skutecznym instrumentem uruchamiającym mechanizm egzekwowania tych zobowiązań. Niewątpliwie ewentualne przystąpienie UE do protokołu fakultatywnego do Konwencji NZ jest zagadnieniem stosunkowo aktualnym. W Polsce problematyka ewentualnego przystąpienia UE do protokołu była przedmiotem analiz MSZ w sierpniu 2013 r. W tym kontekście zagadnienie to wykracza też poza cezurę końcową stanu faktycznego i prawnego, którą Autorka przyjęła w swojej rozprawie (31 lipca 2013 r.). Biorąc powyższe pod uwagę, chciałbym zasugerować, iż zagadnienie to może być kolejnym – po napisaniu tej niezwykle wartościowej rozprawy – ciekawym wyzwaniem i problemem badawczym, które mogą stać przed Autorką.

Pisząc swoją rozprawę Doktorantka nie uniknęła pewnych – można powiedzieć – lapsusów terminologicznych. Jednym z nich jest określenie dwóch polskich ustawowych systemów orzekania o niepełnosprawności mianem systemów „suwerennych” (s. 51). Chodzi o „system orzekania o niezdolności do pracy dla celów przyznawania świadczeń rentowych” oraz o „system orzekania o stopniu niepełnosprawności i niepełnosprawności (od 1 stycznia 2002 roku) dla celów korzystania z ulg i uprawnień” (*ibidem*). Suwerenność to władza najwyższa, tak w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym. W tym przypadku właściwszym byłoby stwierdzenie, iż są to systemy autonomiczne wobec siebie. Drugą, zaś, niezręcznością jest sformułowanie pojęcia: „ustawodawstwo międzynarodowe”, a następnie zaliczenie do niego m.in. aktów *soft law* dotyczących osób z niepełnosprawnością, które to dokumenty w większości są rezolucjami Zgromadzenia Ogólnego ONZ (s. 85-86). Z pojęciem „ustawodawstwo” spotykamy się w krajowym, a nie międzynarodowym obrocie prawnym. Zaliczamy też do niego – na tej płaszczyźnie – akty prawnie wiążące, a nie zalecenia i katalogi modelowych rozwiązań. Właściwym w tym przypadku byłoby, przykładowo, użycie pojęcia: „system aktów międzynarodowych”. Abstrahując od zastosowania terminu „ustawodawstwo międzynarodowe”, w tym kontekście wskazane byłoby także dokonanie rozważań, czy akty te w jakimś stopniu w momencie przyjmowania odzwierciedlały treść międzynarodowego prawa zwyczajowego. Możliwe też, iż z czasem wpłynęły one na ukształtowanie się nowego zwyczaju międzynarodowego lub też na kształt

przyszłych aktów prawa traktatowego, w tym Konwencji NZ o prawach osób niepełnosprawnych. To zagadnienia warte przeanalizowania.

Należy jednocześnie wskazać, że dwa pojęcia, które wymiennie stosuje Autorka: „Traktat Reformujący” i „Traktat Lizboński” to ten sam akt, z tym że pierwsza z tych nazw była stosowana w fazie negocjacji tego dokumentu (s. 83). Z treści pracy wynika, iż Doktorantka ma świadomość tego faktu. Nie ma jednak potrzeby stosowania nazwy roboczej, gdy mamy obecnie do czynienia z nazwą ostateczną.

Reasumując, w zakresie merytorycznym rozprawa mgr Anny Drabarz zasługuje na ocenę bardzo pozytywną. Autorka precyzyjnie formułuje wnioski naukowe, z którymi na ogół należy się zgodzić, i które znajdują potwierdzenie, tak w cytowanej literaturze, jak i w przeprowadzonych badaniach empirycznych.

Jednocześnie należy podkreślić, iż choć rozprawa ta ma w pewnej części charakter interdyscyplinarny, to wszelkie zagadnienia są w niej omawiane w kontekście problematyki z zakresu nauk prawnych. To prawo, w szczególności prawo UE, prawo międzynarodowe publiczne i prawo ochrony praw człowieka, jest osnową i podstawowym punktem odniesienia tej pracy.

3. Ocena formalnej strony rozprawy doktorskiej

Wszystkie elementy rozprawy doktorskiej są, co do zasady, prawidłowo sporządzone pod względem formalnym. Bibliografia należy do bardzo obszernych jak na standardy rozpraw doktorskich. Wykaz samych tylko opracowań zajmuje 17 stron. W bibliografii Doktorantka wymienia również najważniejsze akty prawa UE, prawa międzynarodowego i prawa krajowego, a ponadto zamieszcza bogaty wykaz różnego rodzaju raportów, zaleceń i rekomendacji, jak również orzecznictwo sądów międzynarodowych i krajowych w zakresie dotyczącym praw osób niepełnosprawnych. Pozycje uwzględnione w bibliografii znajdują swoje właściwe odzwierciedlenie w treści rozprawy, w tym w przypisach. Przypisy zostały sporządzone prawidłowo. Autorka konsekwentnie zastosowała wszystkie przyjęte dla tego typu rozpraw formy i metody ich sporządzania.

Należy jednocześnie podkreślić, iż rozprawa doktorska mgr Anny Drabarz została napisana poprawną polszczyzną. Autorka posługuje się przy tym dobrym językiem prawniczym. W tym miejscu warto jeszcze raz podkreślić, że rozprawa napisana jest

klarownym językiem, w sposób, który dowodzi swobody poruszania się przez Autorkę w obrębie analizowanej problematyki.

Na szczególną uwagę zasługuje załączenie do rozprawy doktorskiej dwóch szczegółowych kwestionariuszy, które posłużyły Doktorantce do przeprowadzenia badań empirycznych i wyciągnięcia wniosków. Ich treść wskazuje na poprawną metodologię pracy Doktorantki.

W tym miejscu należy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż w spisie treści rozprawy doktorskiej Autorka przywołuje tabelę nr 2 („Wykaz raportów ewaluacyjnych wykorzystywanych w badaniach”), która znajduje się na s. 203, a nie wymienia w nim żadnych innych tabel i wykresów. Możliwe, iż tabela nr 2 zawiera na tyle kluczowe dane, iż została ujęta w spisie treści z pominięciem pozostałych tabel. Wydaje się jednak, że dla większej przejrzystości rozprawy w spisie tym należałoby pominąć wszelkie odwołania do tabel, a w to miejsce sporządzić odrębny wykaz tabel i wykresów. Sporządzenie takiego wykazu dopełniłby pełnej prezentacji wyników przeprowadzonych przez Doktorantkę badań empirycznych.

4. Konkluzja oceny rozprawy doktorskiej

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską mgr Anny Drabarz pt. *Zasada równości szans osób z niepełnosprawnością w systemie wdrażania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, napisanej pod kierunkiem prof. UwB dra hab. Macieja Perkowskiego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, stwierdzam, że stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w dziedzinie nauk prawnych w dyscyplinie: prawo oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Oznacza to, iż rozprawa ta spełnia wszystkie wymogi, określone w art. 13 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Tym samym może ona stanowić podstawę do przeprowadzenia dalszych czynności w przewodzie doktorskim, w tym do nadania stopnia naukowego doktora nauk prawnych w zakresie prawa. Wobec powyższego rekomenduję dopuszczenie mgr Anny Drabarz do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

klarownym językiem, w sposób, który dowodzi swobody poruszania się przez Autorkę w obrębie analizowanej problematyki.

Na szczególną uwagę zasługuje załączenie do rozprawy doktorskiej dwóch szczegółowych kwestionariuszy, które posłużyły Doktorantce do przeprowadzenia badań empirycznych i wyciągnięcia wniosków. Ich treść wskazuje na poprawną metodologię pracy Doktorantki.

W tym miejscu należy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż w spisie treści rozprawy doktorskiej Autorka przywołuje tabelę nr 2 („Wykaz raportów ewaluacyjnych wykorzystywanych w badaniach”), która znajduje się na s. 203, a nie wymienia w nim żadnych innych tabel i wykresów. Możliwe, iż tabela nr 2 zawiera na tyle kluczowe dane, iż została ujęta w spisie treści z pominięciem pozostałych tabel. Wydaje się jednak, że dla większej przejrzystości rozprawy w spisie tym należałoby pominąć wszelkie odwołania do tabel, a w to miejsce sporządzić odrębny wykaz tabel i wykresów. Sporządzenie takiego wykazu dopełniłby pełnej prezentacji wyników przeprowadzonych przez Doktorantkę badań empirycznych.

4. Konkluzja oceny rozprawy doktorskiej

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską mgr Anny Drabarz pt. *Zasada równości szans osób z niepełnosprawnością w systemie wdrażania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, napisanej pod kierunkiem prof. UwB dra hab. Macieja Perkowskiego na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku, stwierdzam, że stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w dziedzinie nauk prawnych w dyscyplinie: prawo oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Oznacza to, iż rozprawa ta spełnia wszystkie wymogi, określone w art. 13 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Tym samym może ona stanowić podstawę do przeprowadzenia dalszych czynności w przewodzie doktorskim, w tym do nadania stopnia naukowego doktora nauk prawnych w zakresie prawa. Wobec powyższego rekomenduję dopuszczenie mgr Anny Drabarz do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

